

УДК 632.1-047.36:633.11"321":378.4 ЛОЗІНСЬКА Т.П., ФЕДОРУК Ю.В., кандидати с.-г. наук
Білоцерківський національний аграрний університет МОНИТОРИНГ ХВОРОБ ЛИСТЯ ПШЕНИЦІ ЯРОЇ
В УМОВАХ БІОСТАЦІОНАРУ БІЛОЦЕРКІВСЬКОГО НАУ Проаналізовано поширення хвороб грибною
етіології на посівах пшениці ярої. Проведено візуальну оцінку враження поширеними хворобами
та підтверджено їх визначення в лабораторних умовах. Ключові слова: моніторинг, пшениця яра,
хвороби листя, борошниста роса, септоріоз листя, бура листовка іржа. Пшениця яра – це важлива
зернова продовольча культура, яка входить в десятку зернових культур за посівними площами та
валовими зборами зерна в світі. Збільшення виробництва та підвищення якості зерна залишається
основним завданням у вирішенні продовольчої проблеми. За рахунок зростання ринкового попиту
зерна пшениці ярої, так і використання її насіння у випадку пересіву озимини, останні роки цій
культурі приділяється значна увага. Так, у 2018 р. площа посівів пшениці ярої в Україні становила
понад 175 тис. га. Проте існують фактори, які суттєво знижують урожайність пшениці ярої – це
хвороби грибною етіології. Їх налічується близько 60 збудників хвороб, що впливають на зниження
врожайності до 15 %. Вони проявляються від фази куціння до фази молочно-воскової стиглості
зерна [1]. Зменшення втрат врожаю від поширених і шкідливих хвороб листя пшениці ярої є
підставою для виконання важливих завдань і зумовлює актуальність даної роботи.

Найпоширенішими та шкідливими хворобами листя пшениці грибною етіології ярої слід віднести
борошнисту росу, септоріоз листя та буру листовку іржу. Втрати врожаю від їх ураження можуть
становити 5-25 %, залежно від ступеня ураження. Збудником борошнистої роси на пшениці є
сумчастий гриб *Erysiphe graminis* DC. f. *tritici* Em. 30 Marchal, який належить до відділу *Ascomycota*,
класу *Leotiomycetes*, порядку *Erysiphales*, родини *Erysiphaceae*, роду *Blumeria*, виду *B. graminis*.
Ураженість борошнистою росою призводить до зменшення асиміляційної поверхні листя,
руйнування хлорофілу і передчасному їх всиханні, рослини мають пригнічену кореневу систему,
послаблюється склеренхіма стебла, що призводить до вилягання рослин. І, врешті, маємо
зменшення кількості зерен у колосі та маси зерна з колоса. Дослідженнями доведено, що
ураження борошнистою росою у фазі колосіння зменшується маса 1000 зерен і кількість зерен у
колосі на 10-13 %, а під час епіфітотій борошнистої роси втрати врожаю можуть становити 30-35 %
[2]. Вид *Septoria tritici* належить до відділу *Ascomycota*, класу *Dothideomycetes*, порядку
Incertae sedes, родини *Mycosphaerellaceae*. В Україні хвороба зустрічається в усіх районах, де
виросується пшениця, проте найбільш шкідлива в умовах надлишкової і високої вологості повітря
[3]. Дослідженнями встановлено, що ураження листової поверхні пшениці септоріозом на 65 %
призводить до зниження маси 1000 зерен на 14,4%, маси одного колоса – на 40,4, а при ураженні
на 45 % відповідно 12,7 і 38,6 % [2]. Бура листовка іржа *Puccinia recondita* Rob. et Desm. – найбільш
поширена та шкідлива хвороба пшениці, яка уражує її у всіх регіонах вирощування, починаючи із
фази сходів (3-4 листа) і до воскової стиглості зерна. Спори збудника бурої іржі злаків
поширюються пасивно, в основному повітряними потоками та на велику відстань. Борошниста
роса, септоріоз та бура листовка іржа належать до листово-стеблових інфекцій, життєвий цикл
збудників хвороб відбувається у повітряному середовищі. Їх інфекційні структури
розповсюджуються у просторі аерогенним і повітряно-крапельним способом. Розмноження
збудників цих хвороб відбувається спорами нестатевого походження, які за свій вегетаційний
період мають декілька генерацій із рясними спороношеннями, тому і мають високий епіфітотійний
потенціал. Дослідження проводили впродовж 2017-2019 рр. на сортах пшениці м'якої ярої Елегія
миронівська та Сімкода миронівська. Визначення хвороб листя проводили візуально на підставі
аналізу діагностичних ознак. Мікроскопічні дослідження морфологічних ознак збудників хвороб
септоріозу, борошнистої роси та бурої листової іржі, проведені в лабораторних умовах,
підтвердили правильність визначення досліджуваних хвороб у посівах пшениці ярої. У результаті
отриманих даних, параметри типів спороношень збудників септоріозу та борошнистої роси
свідчать про достовірність їх ідентифікації на пшениці ярої у досліджуваних сортів. У роки
досліджень борошниста роса розвивалася у межах економічного порогу шкідливості і ступінь її
розвитку коливався від 4,1 до 6,1 %. Розвиток бурої листової іржі був депресивним, і був у межах

1,3-2,6 %. Проте септоріоз розвивався найбільш динамічно і за роки досліджень показники збільшилися від 4,5 до 11,1 %. У поточному році за умов слабого зволоження ознаки хвороб були виявлені значно пізніше, ніж у попередні: борошниста роса – у фазі колосіння, а септоріоз і бура листкова іржа – у фазі цвітіння. Таким чином, в результаті проведеного моніторингу зроблено висновки про необхідність проведення заходів захисту посівів пшениці ярої від основних хвороб, а саме підбирати фунгіцидні протруйники та проводити обприскування посівів у фазі колосіння фунгіцидами або біологічними препаратами. СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ 1. «Зеленая революция П.П. Лукьяненко». Краснодар: Советская Кубань, 2001. С. 306-317. 2. Горьковенко В.С. Возбудители пятнистостей озимой пшеницы. Защита растений 2001. №5. 33 с. 3. Пересыпкин В.Ф. Сельскохозяйственная фитопатология. 3-е изд., перераб. и доп. М., 1982. 512 с